DOMSTOLENS DOM
den 20 mars 1997 *

I mål C-24/95,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Bundesverwaltungsgericht, att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Land Rheinland-Pfalz

och

Alcan Deutschland GmbH,

i närvaro av **Oberbundesanwalt vid Bundesverwaltungsgericht,**

angående tolkningen av artiklarna 92 och 93.3 i EG-fördraget med hänsyn till nationella myndigheters svårighet att fullgöra sin skyldighet att återkräva ett rättsstridigt statligt stöd på grund av att stödmottagaren skyddas av nationell lagstiftning,

meddelar

* Rättegångsspråk: tyska.

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden G.C. Rodríguez Iglesias, avdelningsordförandena J.C. Moitinho de Almeida och J.L. Murray samt domarna P.J.G. Kapteyn, C. Gulmann, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann (referent), H. Ragnemalm och M. Wathelet,

generaladvokat: F.G. Jacobs,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören H.A. Rühl,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Land Rheinland-Pfalz, genom professor Siegfried Magiera, Hochschule für Verwaltungswissenschaften, Speyer,

— Alcan Deutschland GmbH, genom advokaten Reiner Kurschat, Frankfurt-am-Main,

— Tysklands regering, genom Ernst Röder och Gereon Thiele, Ministerialrat respektive Assessor vid förbundsekonomiministeriet, båda i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom ambassadören Franz Cede, förbundsutrikesministeriet, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom Anders Jessen och Paul Nemitz, rättstjänsten, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 10 september 1996 av: Land Rheinland-Pfalz, företrädd av professor Siegfried Magiera och Monika Hentges-Krätzer, Ministerialrätin vid delstatsministeriet för ekonomi, kommunikation, jordbruk och vinodling i Rheinland-Pfalz, Alcan Deutschland GmbH, företrätt av advokaten Reiner Kurschat, Frankrikes regering, företrädd av Jean-Marc Belorgey, chargé de mission vid utrikesministeriets rättsavdelning, i egenskap av ombud, samt kommissionen, företrädd av Paul Nemitz,

och efter att den 12 november 1996 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Bundesverwaltungsgericht har genom beslut av den 28 september 1994, som inkom till domstolens kansli den 2 februari 1995, med stöd av artikel 177 i EG-fördraget begärt att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande avseende tre frågor om tolkningen av artiklarna 92 och 93.3 i EG-fördraget med hänsyn till nationella myndigheters svårighet att fullgöra sin skyldighet att återkräva ett rättsstridigt statligt stöd på grund av att stödmottagaren skyddas av nationella rättsregler.

2 Dessa frågor har uppkommit i en tvist mellan den tyska delstaten Land Rheinland-Pfalz (nedan kallad delstaten) och Alcan Deutschland GmbH (nedan kallat Alcan).

3 Alcan drev mellan år 1979 och år 1987 en fabrik för aluminiumframställning i Ludwigshafen. Den fortsatta driften hotades år 1982 på grund av en betydande höjning av elpriset. Sedan Alcan hade meddelat sin avsikt att stänga fabriken och

säga upp de 330 anställda, föreslog delstatsregeringen att den skulle utbetala ett övergångsstöd på 8 miljoner DM avsett att kompensera elkostnaderna.

4 Kommissionen fick kännedom om dessa planer via pressen och begärde upplysningar av förbundsregeringen genom telex av den 7 mars 1983.

5 Genom beslut av den 9 juni 1983 beviljade delstaten den första delen av stödet som uppgick till 4 miljoner DM.

6 Genom telex av den 25 juli 1983 bekräftade förbundsregeringen till kommissionen att delstaten hade för avsikt att bevilja ett stöd samt gjorde vissa klargöranden till svar på en begäran om ytterligare upplysningar från kommissionen av den 3 augusti.

7 Den 7 november 1983 mottog kommissionen en rekommenderad skrivelse med upplysningar från förbundsregeringen och konstaterade att "undersökningsfristen på 30 dagar börjar således löpa den 11 oktober 1983". Genom telex av den 24 november, som mottogs av kommissionen den 28 november, meddelade den tyska regeringen att den antog att övergångsstödet kunde beviljas, eftersom undersökningsfristen hade löpt ut.

8 Genom skrivelse av den 25 november 1983 informerade kommissionen förbundsregeringen om sitt beslut att inleda ett förfarande i enlighet med artikel 93.2 första stycket i EEG-fördraget.

9 Delstaten informerades den 28 november 1983. Trots detta beslutade delstaten den 30 november 1983 att utbetala de 4 miljoner DM som återstod av stödet till Alcan.

10 Den 13 december 1983 informerades Alcan av nationella myndigheter om att stödet inte hade anmälts till kommissionen.

11 Genom beslut 86/60/EEG av den 14 december 1985 om stöd beviljat av delstaten Rheinland-Pfalz (Förbundsrepubliken Tyskland) till en tillverkare av primära aluminiumprodukter i Ludwigshafen (EGT L 72, 1986, s. 30, fransk version; vid översättningen fanns ingen svensk version att tillgå) fastställde kommissionen att det beviljade stödet var rättsstridigt, eftersom det hade beviljats i strid med artikel 93.3 i fördraget och var oförenligt med den gemensamma marknaden i den mening som avses i artikel 92 samt beslutade att det skulle återbetalas. Alcan informerades om detta beslut den 15 januari 1986.

12 Varken den tyska regeringen eller Alcan har bestritt beslut 86/60.

13 Den 12 februari och den 21 april 1986 underrättade den tyska regeringen kommissionen om att stora svårigheter av politisk och rättslig art utgjorde hinder för en återbetalning. Kommissionen krävde genom skrivelse av den 27 juni 1986 att återbetalning skulle ske och väckte talan med stöd av artikel 93.2 andra stycket i EEG-fördraget, mot bakgrund av att fristen för att väcka talan mot beslut 86/60 hade löpt ut.

14 Domstolen konstaterade i dom av den 2 februari 1989, kommissionen mot Tyskland (94/87, Rec. 1989, s. 175), att Förbundsrepubliken Tyskland hade åsidosatt sina skyldigheter enligt fördraget genom att inte följa beslut 86/60.

15 Genom beslut av den 26 september 1989 återkallade delstaten sina beslut av den 9 juni och den 30 november 1983 att bevilja stöd och beslutade att de anslagna beloppen skulle återbetalas. Alcan väckte talan om upphävande av detta beslut, som bifölls av Verwaltungsgericht Mainz. Då delstatens överklagande ogillades av Oberverwaltungsgericht Rheinland-Pfalz, överklagade delstaten genom "revision" till den hänskjutande domstolen.

16 Alcan bestred beslutet om återbetalning med stöd av § 48 i Verwaltungsverfahrensgesetz (lag om förvaltningsförfarande som är tillämplig i delstaten i enlighet med § 1 första stycket i Landesverwaltungsverfahrensgesetz, nedan kallad VwVfG). § 48 lyder enligt följande:

"(1) Ett rättsstridigt förvaltningsbeslut kan, även efter att det har vunnit laga kraft, återkallas i sin helhet eller till viss del med framtida eller retroaktiv verkan. Ett förvaltningsbeslut som antingen ger upphov till eller fastställer en rättighet eller en förmån av rättsligt slag (ett gynnande förvaltningsbeslut) kan endast återkallas med förbehåll för stycke 2—4.

(2) Ett rättsstridigt förvaltningsbeslut, genom vilket en förmån i form av pengar som utgår vid ett tillfälle eller löpande eller en delbar naturaförmån beviljas, eller som utgör förutsättning för beviljande av dessa förmåner, får inte återkallas när förmånstagaren har förlitat sig på att förvaltningsbeslutet har vunnit laga kraft och när förmånstagarens förlitan på att beslutet gäller är skyddsvärd i förhållande till allmänintresset av en återkallelse. Förmånstagarens förlitan på beslutet är i allmänhet skyddsvärd när denne har förbrukat de anslagna förmånerna eller har ingått åtaganden av förmögenhetsrättsligt slag som han inte längre eller åtminstone inte utan närmast oövervinnliga olägenheter kan dra sig ur. Förmånstagaren kan emellertid inte göra gällande sin förlitan på beslutet om han

1. · har utverkat förvaltningsbeslutet genom svek, tvång eller bestickning,

2. har utverkat förvaltningsbeslutet på grundval av uppgifter som i ett väsentligt hänseende var oriktiga eller ofullständiga,

3. hade vetskap om att förvaltningsbeslutet var rättsstridigt eller om han saknade vetskap därom på grund av grov oaktsamhet.

I de fall som avses i tredje meningen ovan återkallas vanligen förvaltningsbeslutet med retroaktiv verkan. I den mån som förvaltningsbeslutet har återkallats skall redan beviljade förmåner återbetalas. Vad beträffar återbetalningsbeloppet gäller bestämmelserna i Bürgerliches Gesetzbuch om obehörig vinst i tillämpliga delar. Den återbetalningspliktige kan inte göra gällande att obehörig vinst inte har uppkommit när villkoren i den tredje meningen ovan är uppfyllda, om han hade vetskap om de omständigheter som medförde att förvaltningsbeslutet var rättsstridigt eller saknade vetskap på grund av grov oaktsamhet. Det åligger myndigheten i fråga att fastställa den återbetalningspliktiga förmånen samtidigt som förvaltningsbeslutet återkallas.

...

(4) Om myndigheten får kännedom om omständigheter som motiverar en återkallelse av ett rättsstridigt förvaltningsbeslut, skall återkallelse ske inom ett år från det att myndigheten fick kännedom om de ifrågavarande omständigheterna. Denna bestämmelse är inte tillämplig i det fall som avses i andra stycket tredje meningen första punkten.

..."

17 Den nationella domstolen anser med stöd av de sistnämnda bestämmelserna att överklagandet skall ogillas. Först och främst därför att den i § 48 fjärde stycket första meningen i VwVfG föreskrivna fristen har löpt ut, eftersom det fastställdes

att beslutet att bevilja stöd var rättsstridigt genom beslut 86/60 av den 14 december 1985, eller senast genom kommissionens skrivelse av den 27 juni 1986 och beslutet inte återkallades förrän den 26 september 1989. Nationell rätt utgör således hinder för en sådan återkallelse. Emellertid skulle bestämmelserna i nationell rätt kunna inskränkas med stöd av gemenskapsrätten, nämligen i det fall då syftet med fristen för återkallelse kringgås av förvaltningen för att hindra en återbetalning som krävs enligt gemenskapsrätten. Bundesverwaltungsgericht har i detta hänseende hänvisat till domstolens dom av den 21 september 1983 i de förenade målen 205/82—215/82, Deutsche Milchkontor (Rec. 1983, s. 2633), av vilken det framgår att i fråga om återbetalning av otillbörligt utbetalat stöd skall nationell rätt tillämpas så att återbetalning av otillbörligt beviljade belopp inte i praktiken omöjliggörs och så att gemenskapens intresse beaktas till fullo.

18 Bundesverwaltungsgericht har vidare påpekat att stödmottagaren i enlighet med nationell rätt kan bestrida återbetalning av stödet när den nationella myndigheten har förfogat över sitt utrymme för skönsmässig bedömning på ett otillbörligt sätt. Dessa villkor är sannolikt uppfyllda i målet vid den nationella domstolen, eftersom stödet praktiskt taget ålades Alcan i syfte att skydda arbetstillfällen under en period som föregick viktiga val. Således bär delstaten ett sådant ansvar för att beslutet att bevilja stöd är rättsstridigt att undantaget med anledning av maktmissbruk enligt nationell rätt utgör hinder för att återkalla nämnda beslut. Emellertid kan tillämpningen av de principer som följer av ovannämnda dom i de förenade målen 205/82—215/82, Deutsche Milchkontor m. fl., leda till en annan bedömning på gemenskapsnivån.

19 Slutligen har Bundesverwaltungsgericht påpekat att Alcan enligt nationell rätt även skulle kunna åberopa att obehörig vinst inte har uppkommit med stöd av § 48 andra stycket sjätte och sjunde meningen i VwVfG jämförd med § 818 tredje stycket i Bürgerliches Gesetzbuch, enligt vilken förpliktelsen att återbetala eller ersätta värdet är utesluten när det framgår att förmånstagaren inte har gjort en obehörig vinst.

20 Mot denna bakgrund har Bundesverwaltungsgericht begärt att domstolen skall meddela förhandsavgörande avseende följande frågor:

"1. Är den behöriga myndigheten, med stöd av principen om att nationell rätt skall tillämpas så 'att en återbetalning som krävs med stöd av gemenskapsrätten inte i praktiken omöjliggörs och att gemenskapens intresse beaktas till fullo', skyldig att, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut om återbetalning av kommissionen, återkalla beslutet att bevilja stödet i fråga, även när myndigheten har låtit den frist löpa ut, som i rättssäkerhetens intresse föreskrivs för detta ändamål i nationell rätt?

2. Om första frågan besvaras jakande:

Är den behöriga myndigheten, med stöd av ovannämnda princip, skyldig att, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut om återbetalning av kommissionen, återkalla beslutet att bevilja stödet i fråga, även när den behöriga myndigheten bär ett sådant ansvar för att beslutet är rättsstridigt att återkallelsen synes strida mot stödmottagarens goda tro?

3. Om första och andra frågan besvaras jakande:

Är den behöriga myndigheten, med stöd av ovannämnda princip, skyldig att, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut om återbetalning av kommissionen, kräva att beviljade stödet återbetalas, även när detta är uteslutet enligt nationell rätt på grund av att en obehörig vinst inte har uppkommit, eftersom stödmottagaren inte var i ond tro?"

21 De tre frågorna gäller tolkningen av gemenskapsrätten med avseende på vissa nationella förfaranderegler i fråga om ett av kommissionen beslutat krav på

återbetalning av ett rättsstridigt beviljat statligt stöd som har förklarats oförenligt med den gemensamma marknaden. Det finns därför anledning att inledningsvis erinra om vilka gemenskapsrättsliga bestämmelser som gäller på området.

22 Enligt artikel 93.2 i fördraget skall kommissionen, om den finner att stöd som lämnas av en stat eller med statliga medel inte är förenligt med den gemensamma marknaden, besluta om att staten i fråga skall upphäva eller ändra dessa stödåtgärder inom den tidsfrist som kommissionen fastställer. När det planerade stödet redan har utbetalats, kan detta beslut få karaktären av en anmodan riktad till nationella myndigheter om att de skall besluta om återbetalning av stödet (dom av den 24 februari 1987 i mål 310/85, Deufil mot kommissionen, Rec. 1987, s. 901, punkt 24, och av den 14 september 1994 i de förenade målen C-278/92, C-279/92 och C-280/92, Spanien mot kommissionen, Rec. 1994, s. I-4103, punkt 78).

23 Skyldigheten för en stat att upphäva ett stöd som kommissionen har ansett som oförenligt med den gemensamma marknaden syftar till att återställa den situation som förelåg dessförinnan (se bland annat dom av den 4 april 1995 i mål C-348/93, kommissionen mot Italien, REG 1995, s. I-673, punkt 26).

24 Stöd skall i princip återkrävas i enlighet med relevanta bestämmelser i nationell rätt, dock med förbehåll för att dessa bestämmelser tillämpas så att det gemenskapsrättsliga kravet på återbetalning inte i praktiken omöjliggörs (dom av den 21 mars 1990 i mål C-142/87, Belgien mot kommissionen, Rec. 1990, s. I-959, punkt 61, och av den 20 september 1990 i mål C-5/89, kommissionen mot Tyskland, Rec. 1990, s. I-3437, punkt 12, samt beträffande återkrav av gemenskapsstöd, ovannämnda dom i de förenade målen 205/82—215/82, Deutsche Milchkontor m. fl.). I synnerhet skall gemenskapens intresse till fullo beaktas vid tillämpningen av en bestämmelse enligt vilken återkallelsen av ett rättsstridigt förvaltningsbeslut är beroende av en avvägning mellan de olika berörda intressena (ovannämnda dom av den 2 februari 1989 i mål 94/87, kommissionen mot Tyskland, punkt 12).

25 Även om gemenskapernas rättsordning inte i detta avseende utgör hinder för nationell lagstiftning som skall säkerställa att berättigade förväntningar och rättssäkerhet beaktas inom ramen för återkravsförfarandet, finns det, med hänsyn till att den kontroll av statliga stöd som kommissionen utövar med stöd av artikel 93 i fördraget är av tvingande karaktär, emellertid anledning att påpeka att de företag som mottar ett stöd i princip inte kan ha berättigade förväntningar på att stödet är rättsenligt annat än om det har beviljats med iakttagande av det förfarande som avses i den nämnda artikeln. En aktsam ekonomisk aktör skall nämligen i normala fall vara i stånd att försäkra sig om att detta förfarande har iakttagits (se ovannämnda dom av den 20 september 1990 i mål C-5/89, kommissionen mot Tyskland, punkterna 13 och 14, och av den 14 januari 1997 i mål C-169/95, Spanien mot kommissionen, REG 1997, I-135, punkt 51).

26 Den nationella domstolens frågor skall besvaras mot bakgrund av det ovan anförda.

Den första frågan

27 Den nationella domstolen vill med sin första fråga få klargjort om den behöriga myndigheten är skyldig att återkalla sitt beslut att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även då myndigheten har låtit den frist löpa ut som i rättssäkerhetens intresse föreskrivs för detta ändamål i nationell rätt.

28 Den nationella domstolen anser att den dag då fristen började löpa var dagen då kommissionen beslutade att stödet var oförenligt med den gemensamma marknaden och skulle återkrävas, eller senast den dag då kommissionen upprepade denna anmodan i en skrivelse ställd till medlemsstaten.

29 Delstaten, den tyska och den österrikiska regeringen samt kommissionen anser att hänsyn till gemenskapens intressen, såsom detta hänsyn framgår av ovannämnda dom i de förenade målen 205/82—215/82, Deutsche Milchkontor m. fl., skall ha företräde framför tillämpningen av en sådan frist. Alcan anser däremot att principen om rättssäkerhet, som ligger till grund för en sådan frist, är en grundläggande princip som gemenskapsrätten, i likhet med nationella rättsordningar, skall säkerställa. Inget rättsstridigt statligt stöd skulle således kunna återkrävas efter utgången av en sådan frist.

30 Det framgår av handlingarna i målet vid den nationella domstolen att stödet har utbetalats utan föregående anmälan till kommissionen, vilket medför att det i enlighet med artikel 93.3 i fördraget är rättsstridigt. Den första delen utbetalades nämligen den 9 juni 1983, utan att kommissionen dessförinnan hade underrättats, och den andra delen av stödet den 30 november 1983, efter det att kommissionen sänt en skrivelse av den 25 november 1983 till förbundsregeringen om att utbetalningen av den första delen var rättsstridig och att den andra delen inte skulle utbetalas.

31 I enlighet med den princip som nämnts i punkt 25 i föreliggande dom kunde stödmottagaren således inte vid detta tillfälle ha berättigade förväntningar på att detta stöd var rättsenligt.

32 Beslut 86/60, enligt vilket stödet var oförenligt med den gemensamma marknaden och återbetalning av de utbetalade beloppen uttryckligen och ovillkorligen krävdes, antogs den 14 december 1985 och Alcan fick kännedom om det senast den 15 januari 1986.

33 Det framgår även av handlingarna i målet vid den nationella domstolen att den nationella förvaltningen hade låtit den frist på ett år som föreskrivs i nationell rätt löpa ut. Denna frist började löpa från den dag då förvaltningen fick kännedom om kommissionens beslut.

34 Som generaladvokaten har understrukit i punkt 27 i sitt förslag till avgörande kan det konstateras att vad beträffar statliga stöd som har förklarats vara oförenliga med den gemensamma marknaden är de nationella myndigheternas roll begränsad till att verkställa samtliga kommissionens beslut. Dessa myndigheter förfogar således inte över något utrymme för skönsmässig bedömning beträffande återkallelsen av ett beslut om att bevilja stöd. När kommissionen, genom ett beslut som inte har varit föremål för talan, således anmodar den nationella myndigheten att återkräva de belopp som otillbörligen har utbetalats, har myndigheten inte rätt att göra en annan bedömning.

35 När den nationella myndigheten trots detta låter den frist som föreskrivs i nationell rätt för att återkalla ett beslut om beviljande av stöd löpa ut, kan denna situation inte jämställas med den, då en ekonomisk aktör är oviss om huruvida den behöriga förvaltningen kommer att uttala sig och då det enligt principen om rättssäkerhet krävs att denna ovisshet inte får fortgå efter utgången av en viss frist.

36 Med hänsyn till att den nationella myndigheten inte förfogar över ett utrymme för skönsmässig bedömning är mottagaren av det otillbörligen beviljade stödet inte längre i ovisshet när kommissionen har beslutat att förklara stödet oförenligt med den gemensamma marknaden och kräver att det skall återbetalas.

37 Principen om rättssäkerhet kan således inte utgöra hinder för återbetalning av stöd, på den grunden att nationella myndigheter har dröjt med att rätta sig efter beslutet enligt vilket stödet skall återbetalas. I annat fall skulle återbetalning av otillbörligen utbetalade belopp i praktiken omöjliggöras, och gemenskapsbestämmelserna om statligt stöd skulle helt förlora sin ändamålsenliga verkan.

38 Den första frågan kan således besvaras så, att den behöriga myndigheten enligt gemenskapsrätten är skyldig att återkalla sitt beslut att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även då myndigheten har låtit den frist löpa ut som i rättssäkerhetens intresse föreskrivs för detta ändamål i nationell rätt.

Den andra frågan

39 Den nationella domstolen vill med sin andra fråga i huvudsak få klargjort om den behöriga myndigheten är skyldig att återkalla beslutet att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även då denna myndighet bär ett sådant ansvar för att beslutet är rättsstridigt att en återkallelse av detta synes strida mot stödmottagarens goda tro.

40 Medan delstaten, den tyska och den österrikiska regeringen samt kommissionen anser att även denna fråga skall besvaras jakande, har Alcan bland annat gjort gällande att omständigheterna i målet vid den nationella domstolen är mycket speciella, eftersom de nationella myndigheterna praktiskt taget ålade företaget att motta det omtvistade stödet för att förhindra att verksamheten lades ned. Följaktligen kan en invändning grundad på god tro, som avser ett mycket speciellt fall, inte leda till att gemenskapsrätten automatiskt eller nästan alltid blir omöjlig att verkställa.

41 Utan att det finns anledning att bedöma de tyska myndigheternas agerande i målet vid den nationella domstolen, eftersom denna bedömning omfattas av de nationella domstolarnas behörighet och inte av domstolens behörighet inom ramen för ett förfarande i enlighet med artikel 177 i fördraget, kan det konstateras, såsom framgår av punkterna 30 och 31 i föreliggande dom, att stödmottagaren inte kan göra gällande att han har berättigade förväntningar på att beviljandet av detta stöd är rättsenligt. Mottagarens skyldighet att försäkra sig om att förfarandet i artikel 93.3 i fördraget har iakttagits är nämligen inte beroende av den nationella myndighetens agerande, även om den sistnämnda bär ett sådant ansvar för att beslutet är rättsstridigt att en återkallelse av detta synes strida mot god tro.

42 Att beslutet att bevilja stöd inte har återkallats innebär under sådana omständigheter som de i målet vid den nationella domstolen ett allvarligt angrepp på gemenskapens intresse och omöjliggör i praktiken den återbetalning som krävs enligt gemenskapsrätten.

43 Den andra frågan kan således besvaras så, att den behöriga myndigheten enligt gemenskapsrätten är skyldig att återkalla beslutet att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, eftersom stödmottagaren, på grund av att förfarandet i artikel 93 i fördraget inte har iakttagits, inte har kunnat ha berättigade förväntningar på att stödet var rättsenligt, även då denna myndighet bär ett sådant ansvar för att beslutet är rättsstridigt att en återkallelse av detta synes strida mot stödmottagarens goda tro.

Den tredje frågan

44 Den nationella domstolen vill med sin tredje fråga i huvudsak få klargjort om den behöriga myndigheten är skyldig att återkalla beslutet att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även när detta är uteslutet enligt nationell rätt på grund av att någon obehörig vinst inte har uppkommit, eftersom stödmottagaren inte var i ond tro.

45 Alcan har i detta avseende gjort gällande att stödet har använts i enlighet med sitt ändamål för att kompensera en del av elkostnaderna för perioden mars 1983 till februari 1984, vilket enligt nationell rätt kan innebära att obehörig vinst inte uppkommer.

46 Enligt Alcan framgår det dessutom av ovannämnda dom i de förenade målen 205/82—215/82, Deutsche Milchkontor m. fl., att även regeln om att obehörig

vinst inte har uppkommit, som följer av proportionalitetsprincipen, utgör en del av gemenskapsrätten och således skall iakttas. För övrigt är det endast sällan som obehörig vinst inte uppkommer i fråga om statligt stöd, eftersom stödet i de flesta fall får inverkningar på mottagarens tillgångar. I föreliggande fall rör det sig om mycket speciella omständigheter som inte medför att gemenskapsrätten i praktiken blir omöjlig att verkställa.

47 Delstaten, den tyska och den österrikiska regeringen samt kommissionen anser däremot att den rättspraxis som följer av ovannämnda dom av den 20 september 1990 i mål C-5/89, kommissionen mot Tyskland, även är tillämplig i målet vid den nationella domstolen, vilket innebär att stödmottagaren inte kan göra gällande att obehörig vinst inte har uppkommit.

48 Det kan i detta hänseende påpekas att enligt den nationella domstolen följer det av den allmänna principen om skydd för de berättigade förväntningar som mottagaren av ett rättsstridigt förvaltningsbeslut har, att en obehörig vinst enligt nationell rätt inte anses uppkomma om stödmottagaren inte har varit i ond tro.

49 Det har emellertid redan i punkt 25 i föreliggande dom påpekats att de företag som mottar ett stöd endast kan ha berättigade förväntningar på att stödet är rättsenligt, om det har beviljats med iakttagande av förfarandet i artikel 93 i fördraget.

50 Samma slutsats måste således dras även i fråga om invändningen om att någon obehörig vinst inte har uppkommit. I förevarande fall skulle denna invändning medföra att den återbetalning som krävs enligt gemenskapsrätten i praktiken omöjliggjordes.

51 I motsats till Alcans påståenden är det i redovisningshänseende inte ett atypiskt fall att en obehörig vinst inte uppkommer, utan snarare regel i fråga om statligt stöd vilket i allmänhet beviljas företag i svårigheter. Vid återkravet framgår det inte längre av dessa företags balansräkningar att stödet obestridligen har tillfört ett mervärde.

52 Som generaladvokaten för övrigt har understrukit i punkt 38 i sitt förslag till avgörande kan ett företag som åsamkas förluster efter att ha beviljats ett stöd, trots detta fortsätta att dra fördelar av sin tillfälliga överlevnad, bland annat genom att det kan bibehålla sin marknadsposition, sitt renommé och sina kunder. Det kan följaktligen inte hävdas att obehörig vinst inte uppkommer endast på den grunden att den förmån som följer av beviljandet av ett statligt stöd inte framgår av det mottagande företagets balansräkning.

53 Följaktligen skall Alcans argument att domstolen skall beakta dess speciella och atypiska situation, vilket bygger på påståendet att någon obehörig vinst inte har uppkommit, inte godtas.

54 Den tredje frågan kan därför besvaras så, att den behöriga myndigheten enligt gemenskapsrätten är skyldig att återkalla beslutet att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även då en återkallelse är utesluten enligt nationell rätt på grund av att någon obehörig vinst inte har uppkommit, eftersom stödmottagaren inte har varit i ond tro.

Rättegångskostnader

55 De kostnader som har förorsakats den tyska, den franska och den österrikiska regeringen, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

— angående de frågor som genom beslut av den 28 september 1994 förts vidare av Bundesverwaltungsgericht — följande dom:

1) Den behöriga myndigheten är enligt gemenskapsrätten skyldig att återkalla beslutet om att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även då myndigheten har låtit den frist löpa ut som i rättssäkerhetens intresse föreskrivs för detta ändamål i nationell rätt.

2) Den behöriga myndigheten är enligt gemenskapsrätten skyldig att återkalla beslutet om att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvun-

net beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, eftersom stödmottagaren, på grund av att förfarandet i artikel 93 i fördraget inte har iakttagits, inte har kunnat ha berättigade förväntningar på att stödet var rättsenligt, även då denna myndighet bär ett sådant ansvar för att beslutet är rättsstridigt att en återkallelse synes strida mot stödmottagarens goda tro.

3) Den behöriga myndigheten är enligt gemenskapsrätten skyldig att återkalla beslutet att bevilja ett rättsstridigt stöd, i enlighet med ett lagakraftvunnet beslut av kommissionen enligt vilket stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden och skall återbetalas, även då återkallelse är utesluten enligt nationell rätt på grund av att en obehörig vinst inte har uppkommit, eftersom stödmottagaren inte har varit i ond tro.

Rodríguez Iglesias Moitinho de Almeida Murray

Kapteyn Gulmann Edward

Puissochet Hirsch Jann

Ragnemalm Wathelet

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 20 mars 1997.

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias

Justitiesekreterare Ordförande